

IWONA KORCZAK*, MARCIN TOMASZEWSKI**¹

**Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Departament Spraw Społecznych i Oświaty Rolniczej*

***Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Departament Spraw Społecznych i Oświaty Rolniczej
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Kolegium Ekonomiczno-Społeczne*

WSPARCIE TURYSTYKI WIEJSKIEJ I AGROTURYSTYKI W POLSCE W RAMACH WSPÓLNEJ POLITYKI ROLNEJ

1. Wstęp

Turystyka wiejska i agroturystyka to pojęcia, które od wielu lat, przeplatając się wzajemnie, funkcjonują w przestrzeni wiejskiej, stanowiąc obecnie już nie tylko szansę dla rozwoju gospodarki lokalnej, ale urzeczywistniony i niejednokrotnie kluczowy jej element, wpływający jednocześnie na rozwój obszarów wiejskich, tak na poziomie lokalnym, jak i regionalnym. Te zagadnienia są coraz częściej analizowane w literaturze przedmiotu w różnych przekrojach, poczynając od istotnej roli turystyki wiejskiej i agroturystyki oraz jej szczególnym znaczeniu w społeczno-gospodarczym oraz kulturowym rozwoju obszarów wiejskich, poprzez prowadzone działania w tym zakresie, a kończąc na rozwoju zrównoważonym turystyki wiejskiej i obszarów wiejskich. Te zagadnienia są także przedmiotem polityki rolnej i strukturalnej, o czym świadczy fakt odniesienia się do tego rodzaju aktywności gospodarczej – zarówno w aspekcie priorytetowym, jak i działaniowo-finansowym – w licznych dokumentach programowych i strategicznych, zarówno szczebla lokalnego, regionalnego, jak i krajowego, wśród których wymienić należy:

1. Strategię Rozwoju Kraju 2007-2015;
2. Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, miasta, obszary wiejskie;

¹ Wkład pracy: Iwona Korczak – 50%, Marcin Tomaszewski – 50%.

3. Krajowy Plan Strategiczny Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013;
4. Strategię Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020;
5. Kierunki Rozwoju Turystyki do 2015 roku;
6. Marketingową Strategię Polski w Sektorze Turystyki;
7. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013;
8. Program Operacyjny Rozwoju Polski Wschodniej 2007-2013;
9. Regionalne Programy Operacyjne;
10. Lokalne dokumenty strategiczne i planistyczne.

Biorąc pod uwagę istotę turystyki wiejskiej i agroturystyki w przemianach strukturalnych i rozwoju obszarów wiejskich, w niniejszym artykule podjęto próbę podsumowania oraz zestawienia wsparcia finansowego pochodzącego ze Wspólnej Polityki Rolnej (WPR), udzielonego w latach 2004-2014 na rozwój turystyki wiejskiej i agroturystyki oraz infrastruktury okołoturystycznej w Polsce, w kontekście 10-lecia członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Celem artykułu jest przedstawienie znaczenia oraz roli turystyki wiejskiej i agroturystyki w rozwoju obszarów wiejskich w kontekście analizy środków finansowych przeznaczonych na rozwój turystyki wiejskiej i agroturystyki w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” (SPO Restrukturyzacja 2004-2006) oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013).

Analizą objęte zostały wybrane działania realizowane w SPO Restrukturyzacja 2004-2006 oraz PROW 2007-2013, wspierające rozwój turystyki na wsi. Oceny efektów finansowo-rzeczowych dokonano na podstawie sprawozdania końcowego z realizacji SPO Restrukturyzacja 2004-2006 oraz sprawozdań okresowych półrocznych z realizacji PROW 2007-2013. Zebrane i analizowane dane dotyczą okresu od 7 lipca 2004 r. do 30 czerwca 2014 r.

W pracy wykorzystano metody statystyki opisowej, obejmujące w szczególności przyrosty absolutne i względne odnoszące się do liczby projektów inwestycyjnych w zakresie turystyki wiejskiej i agroturystyki oraz infrastruktury okołoturystycznej, zrealizowanych w dwóch analizowanych okresach finansowania w UE oraz wysokości udzielonego wsparcia finansowego, wydatkowanego na ten cel ze środków publicznych.

2. Istota i zakres turystyki wiejskiej i agroturystyki

Analizując zagadnienia wsparcia rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki, należy na początek dokonać pewnego usystematyzowania kilku podstawowych pojęć związanych z niniejszą problematyką, a mianowicie odpowiedzieć na pytanie: czym jest turystyka na obszarach wiejskich oraz co odróżnia ją od turystyki wiejskiej i agroturystyki. Opis powyższych pojęć, dokonany na potrzeby niniejszego artykułu, ma charakter pobieżny, gdyż każde pojęcie z osobna może stanowić przedmiot odrębnego opracowania. W literaturze przedmiotu na przestrzeni kilkudziesięciu lat stosunkowo swobodnie używano różnorodnych definicji i pojęć w odniesieniu do spędzania przez turystów wolnego czasu na wsi. W dawnych latach używano np. pojęcia „letnisko” - rozumiane jako miejsce spędzania wakacji czy urlopu na wsi, lub „wczasy pod gruszą” – czyli wakacje na wsi. Dodatkowo, od połowy lat 90. XX wieku w literaturze pojawiło się nowe pojęcie „agroturystyka”, przez wielu rozumiana jako zamiennik pojęcia „turystyka wiejska” lub „turystyka na obszarach wiejskich”. Pojęć tych jednak nie należy utożsamiać [Kozak 2006].

Mówiąc o turystyce na obszarach wiejskich mamy na myśli cały szereg usług i różnych aktywności proponowanych przez ogół podmiotów działających na obszarach wiejskich, wszystkim osobom przybywającym na wieś, niezależnie od ich celów i motywów. Turystyka na obszarach wiejskich stanowi więc najszerszy zakres wypoczynku realizowanego na wsi, obejmujący m.in. turystykę przygodową, ekoturystykę czy coraz bardziej popularną w ostatnich latach enoturystykę. Może być ona „miejska” w formie, a jedynie zlokalizowana i odbywająca się na wsi [Majewski, Lane 2003]. Przykładem mogą być wsie i tereny zurbanizowane turystycznie, kurorty wiejskie, hotele, a także parki narodowe i inne formy ścisłej ochrony przyrody. Zatem turystyka w niniejszym zakresie występuje na „zturystyfikowanym” obszarze wiejskim, który jest raczej, tylko poprzez wyznacznik administracyjny, połączony wspólnym mianownikiem z wiejskością i rolnictwem [Wojciechowska 2009].

Natomiast turystykę wiejską określamy jako formę rekreacji na terenach wiejskich, obejmującą chęć pobytu w środowisku wiejskim oraz różne formy aktywności związane z przyrodą, wędrówkami, turystyką zdrowotną, krajobrazową, kulturową i etniczną, wykorzystującą do tego celu wyłącznie zasoby i walory wsi [Borne, Doliński 1998, Drzewiecki 2001, Gaworecki 2003, Majewski, Lane 2003]. Ogólnie rzecz ujmując, turystyka wiejska to całokształt gospodarki turystycznej na terenach wiejskich, związanej z wiejską przestrzenią rekreacyjną [Wiatrik 2000].

Agroturystyka zaś, jako specyficzna część turystyki wiejskiej, jest formą wypoczynku realizowaną na obszarach wiejskich o charakterze rolniczym, opartą

o bazę noclegową i aktywności rekreacyjne związane z czynnym gospodarstwem rolnym i jego otoczeniem, a także stylem życia rodziny rolniczej [Drzewiecki 2001, Gaworecki 2003, Sznajder, Przezbórska 2006, Wojciechowska 2009, Sikora 2012]. Jest to forma turystyki ściśle związana z rolnictwem i funkcjonującym gospodarstwem rolnym, a produkcja rolnicza stanowi jedną z atrakcji agroturystyki. Porządkując pojęcia należy wskazać, iż agroturystyka to część turystyki wiejskiej, stanowiącej z kolei formę turystyki na obszarach wiejskich [Sawicki 2007].

Zatem, o ile wyróżnikiem pojęcia turystyki wiejskiej jest wiejskość w ogóle, o tyle w przypadku agroturystyki jest to czynne gospodarstwo rolne, w którym turystom są oferowane usługi noclegowe i inne atrakcje oraz czynności związane z życiem tego gospodarstwa, a także wsi. Czyli rolnictwo i wiejskość przestrzeni – w takiej, a nie innej kolejności – stanowią o istocie tej formy turystyki, gdzie rolnictwo jest rozumiane jako działalność gospodarcza człowieka, z którą jest związany rodowód wsi jako jednostki osiedleńczej, z kolei przez wiejskość przestrzeni rozumie się kompozycję elementów przyrodniczych i społeczno – kulturowo - ekonomicznych w przestrzeni, gdzie wiodącą funkcję stanowi rolnictwo. Turystyka wiejska, w tym agroturystyka, jako jedna z form pozarolniczej aktywności gospodarczej mieszkańców wsi, z jednej strony umożliwia rodzinom rolniczym pozyskiwanie dodatkowych dochodów, wpływając jednocześnie na poprawę poziomu i jakości życia ludności wiejskiej, a z drugiej strony stwarza nowe możliwości użytkowania przestrzeni wiejskiej wraz z całą jej infrastrukturą, co w efekcie przyczynia się do aktywizacji gospodarczej obszarów wiejskich. Tak nakreślone, w sposób bardzo ogólny, korzyści wynikające z rozwoju tej formy działalności pozarolniczej, pozwalają na stwierdzenie, iż turystyka wiejska i agroturystyka zajmują szczególne miejsce w koncepcji zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, tak w Polsce, jak i w całej Europie.

Koncepcja zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich zakłada wspieranie podejmowania na tych obszarach zróżnicowanej działalności pozarolniczej przy jednoczesnym kształtowaniu jej w sposób zapewniający zachowanie walorów środowiskowych i kulturowych, poprawę warunków życia przez rozwój infrastruktury oraz zapewnienie mieszkańcom i przedsiębiorcom dostępu do podstawowych usług, a także rozwój funkcji kulturowych i społecznych wsi. Potwierdzeniem powyższej tezy może być m.in. opublikowany w czerwcu 2010 r. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: *Europa – najpopularniejszy kierunek turystyczny na świecie – nowe ramy polityczne dla europejskiego sektora turystycznego*, pozytywnie przyjęty przez Rząd RP, który w swoim stanowisku do niniejszego dokumentu wyraził zadowolenie, iż znalazły się tam odniesienia do turystyki wiejskiej odgrywającej znaczącą rolę, zarówno dla całej gospodarki tu-

rystycznej, w tym także dla rozwoju obszarów wiejskich oraz funkcjonujących tam indywidualnych gospodarstw rolnych. Zgodnie z przytoczonymi dokumentami, turystyka jest ważną i nowoczesną sferą aktywności gospodarczej, a jednocześnie sferą działalności społecznej. Aktywność turystyczna jest natomiast jednym z podstawowych mierników poziomu życia mieszkańców, a także wskaźnikiem rozwoju cywilizacyjnego społeczeństw.

3. Wsparcie turystyki wiejskiej i agroturystyki w Polsce w ramach Wspólnej Polityki Rolnej w latach 2004-2013

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej (UE) Polska uzyskała dostęp do środków finansowych na wsparcie i modernizację polskiej gospodarki, w tym również sektora rolno-żywnościowego oraz obszarów wiejskich. W obszarach, które mogą być wspierane znalazła się także turystyka wiejska i agroturystyka, na dofinansowanie których, od ponad 10 lat w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, przewidziano środki finansowe pochodzące z Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” (SPO „Restrukturyzacja 2004-2006”) oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013).

Należy jednocześnie zauważyć, iż w okresie poprzedzającym wstąpienie Polski w struktury europejskie, branża turystyki wiejskiej i agroturystyki w Polsce także otrzymała wsparcie finansowe zrealizowane w ramach specjalnego programu przedakcesyjnego SAPARD (Special Pre-Accession Programme for Agriculture and Rural Development – Specjalny Przedakcesyjny Program na rzecz Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich). W okresie jego wdrażania, na rozwój turystyki wiejskiej i agroturystyki, Polska otrzymała 103,8 mln zł, co pozwoliło na realizację 1748 projektów [SAPARD – wybrane efekty realizacji pomocy przedakcesyjnej w Polsce].

3.1. Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”

W SPO „Restrukturyzacja 2004-2006” wsparcie rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki, wraz z towarzyszącą im infrastrukturą okołoturystyczną, realizowane było w ramach priorytetu 2 „Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich”. Miało ono na celu m.in. poprawę zagospodarowania przestrzennego wsi, a także uatrakcyjnienie obszarów wiejskich jako miejsca zamieszkania oraz prowadzenia działalności pozarolniczej. Działaniami wspierającymi rozwój turystyki wiejskiej i agroturystyki oraz infrastruktury okołoturystycznej w ramach powyższego prio-

rytetu były: „Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego” oraz „Różnicowanie działalności rolniczej zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów”.

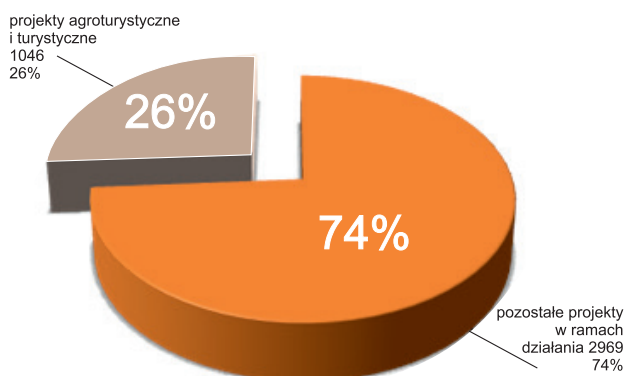
Celem działania „Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego” było m.in. podniesienie atrakcyjności turystycznej terenów wiejskich, zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi, jak również osób przyjezdnych oraz rozwój tożsamości społeczności wiejskiej i zachowanie dziedzictwa kulturowego [SPO „Restrukturyzacja 2004-2006”]. W ramach powyższego działania zrealizowano łącznie 2023 projekty na kwotę 405 mln zł. Kwota ta stanowiła ok. 6,88% całego budżetu Programu. Realizacja powyższych projektów przyczyniła się m.in. do:

- budowy lub przebudowy 750 elementów małej infrastruktury turystycznej oraz rekreacyjnej;
- urządzenia 694 parków, terenów zielonych, placów zabaw i innych miejsc wypoczynku;
- budowy i odnowienia 629 obiektów sportowych;
- budowy i odnowienia ponad 197 km ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych;
- zagospodarowania 90 zbiorników i cieków wodnych;
- zrewitalizowania lub adaptowania 80 obiektów zabytkowych użytkowanych na cele publiczne;
- utworzenia lub utrzymania 26 obiektów traktowanych jako elementy ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego, takich jak pomniki historii czy miejsca pamięci [Sprawozdanie z realizacji SPO „Restrukturyzacja 2004-2006”].

Natomiast celem działania „Różnicowanie działalności rolniczej zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów” było wspieranie podejmowania lub rozwoju dodatkowej działalności, wykorzystującej zasoby gospodarstwa rolnego lub regionu [SPO „Restrukturyzacja 2004-2006”]. W ramach powyższego działania zrealizowano 4015 projektów, dla których kwota udzielonej pomocy (wartość wydatków refundowanych) wyniosła 282,0 mln zł, z czego 1 046 projektów (26%) na kwotę 64,6 mln zł (ok. 1% budżetu Programu i ok. 23 % budżetu działania) dotyczyło agroturystyki i usług związanych z turystyką i wypoczynkiem (rysunek 1).

Rysunek 1

Liczba zrealizowanych projektów w ramach działania „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów”

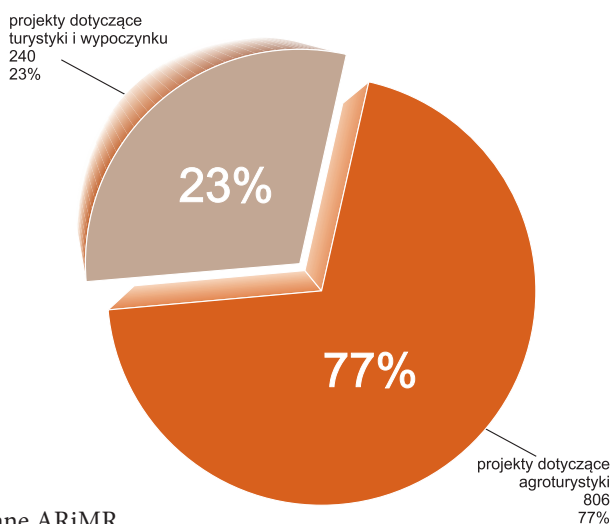

Źródło: Dane ARiMR.

Spośród zrealizowanych 1046 projektów, 806 (77%) dotyczyło agroturystyki, a 240 (23%) dotyczyło usług związanych z turystyką i wypoczynkiem (rysunek 2) [Sprawozdanie z realizacji SPO „Restrukturyzacja 2004-2006”].

Rysunek 2

Liczba zrealizowanych projektów w zakresie rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki w ramach działania „Różnicowanie działalności zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów”

Źródło: Dane ARiMR.

3.2. Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

W ramach PROW 2007-2013 wsparcie turystyki wiejskiej i agroturystyki wraz z infrastrukturą okołoturystyczną, odbywało się poprzez działania osadzone w dwóch osiach priorytetowych: „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej” oraz „LEADER”. Działaniami wspierającymi rozwój turystyki wiejskiej i agroturystyki oraz infrastruktury okołoturystycznej w ramach powyższych osi były: „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, „Odnowa i rozwój wsi” oraz „Małe projekty”.

Działanie „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” miało na celu różnicowanie działalności rolniczej w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem, co wpłynie na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów oraz promocję zatrudnienia poza rolnictwem [PROW 2007-2013]. Od początku uruchomienia Programu, wg danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, na dzień 30 czerwca 2014 r. w ramach złożonych wniosków:

- podpisano 17 556 umów na kwotę wsparcia ponad 1,5 mld zł (EFRROW + budżet krajowy), przy czym całkowita wartość inwestycji (środki publiczne + wkład beneficjentów) wynosi ponad 4,4 mld zł,
 - w tym w ramach usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem 1505 umów (8,6% podpisanych umów w ramach analizowanego działania) na kwotę wsparcia ponad 107 mln zł (EFRROW + budżet krajowy), przy czym całkowita wartość inwestycji (środki publiczne + wkład beneficjentów) wynosi ponad 313 mln zł;
- zrealizowano 14 645 projektów na kwotę wsparcia ok. 1,3 mld zł (EFRROW + budżet krajowy), przy czym całkowita wartość inwestycji (środki publiczne + wkład beneficjentów) wynosi ponad 3,5 mld zł,
 - w tym w ramach usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem zrealizowano 1086 projektów (7,4% zrealizowanych projektów w ramach analizowanego działania) na kwotę ponad 71 mln zł, przy czym całkowita wartość inwestycji (środki publiczne + wkład beneficjentów) wynosi ponad 185 mln zł.

Do realizacji pozostało 2 911 projektów na kwotę ponad 270 mln zł, w tym 419 projektów w ramach usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem na kwotę ponad 36 mln zł [Sprawozdanie z realizacji PROW 2007-2013].

W działaniu „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” celem był wzrost konkurencyjności gospodarczej obszarów wiejskich, rozwój przedsiębiorczości

i rynku pracy, a w konsekwencji - wzrost zatrudnienia na tych obszarach [PROW 2007-2013]. Od początku uruchomienia Programu, wg danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, na dzień 30 czerwca 2014 r. w ramach złożonych wniosków:

- podpisano 16 906 umów na kwotę ponad 3 mld zł (EFRROW + budżet krajowy), przy czym całkowita wartość inwestycji (środki publiczne + wkład beneficjentów) wynosi ponad 9,1 mld zł,
 - w tym 1378 umów (8,2% podpisanych umów w ramach analizowanego działania) dotyczących usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem na kwotę ponad 278 mln zł (EFRROW + budżet krajowy), przy czym całkowita wartość inwestycji (środki publiczne + wkład beneficjentów) wynosi ponad 916 mln zł;
- zrealizowano 8789 projektów na kwotę ponad 1,4 mld zł (EFRROW + budżet krajowy), przy czym całkowita wartość inwestycji wynosi ponad 3,9 mld zł,
 - w tym w ramach usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem zrealizowano 567 projektów (6,5% zrealizowanych projektów w ramach analizowanego działania) na kwotę ponad 99 mln zł (EFRROW + budżet krajowy), przy czym całkowita wartość inwestycji (środki publiczne + wkład beneficjentów) wynosi ponad 276 mln zł.

Do realizacji pozostało 8117 projektów na kwotę ponad 1,6 mld zł, w tym 811 projektów w ramach usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem na kwotę ponad 179 mln zł [Sprawozdanie z realizacji PROW 2007-2013].

Działanie „Odnowa i rozwój wsi” miało na celu rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich [PROW 2007-2013]. Od początku uruchomienia Programu, wg danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, na dzień 30 czerwca 2014 r. w ramach złożonych wniosków:

- podpisano 12 984 umowy na kwotę ponad 4,3 mld zł (EFRROW + budżet krajowy), przy czym całkowita wartość inwestycji (środki publiczne + wkład beneficjentów) wynosi ponad 5,6 mld zł;
- zrealizowano 9727 projektów na kwotę ponad 3,1 mld zł (EFRROW + budżet krajowy), przy czym całkowita wartość inwestycji (środki publiczne + wkład beneficjentów) wynosi ponad 4 mld zł.

Do końca drugiego kwartału 2014 r. dzięki zrealizowanym operacjom w ramach niniejszego działania:

- wybudowano, zmodernizowano lub wyposażono:
 - budynki pełniące funkcje rekreacyjne, sportowe i społeczno-kulturowe – 6 291 obiektów (całkowita wartość inwestycji – ponad 1,9 mld zł);
 - obiekty sportowe, place zabaw, miejsca rekreacji, przeznaczone do użytku publicznego – 4436 obiektów (całkowita wartość inwestycji – ponad 880 mln zł);
 - obiekty małej architektury – 1744 obiekty (całkowita wartość inwestycji – ponad 75 mln zł);
 - tereny zielone, parki i miejsca wypoczynku – 557 obiekty (całkowita wartość inwestycji – ponad 113 mln zł);
 - obiekty budowlane przeznaczone na cele promocji lokalnych produktów i usług – 53 obiekty (całkowita wartość inwestycji – ponad 14 mln zł);
 - ścieżki rowerowe, szlaki turystyczne o łącznej długości – 537 km (całkowita wartość inwestycji – ponad 84 mln zł);
- odnowiono:
 - elewacje zewnętrzne i dachy w budynkach architektury sakralnej wpisanych do rejestru zabytków lub objęte wojewódzką ewidencją zabytków i cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków – 706 obiektów (całkowita wartość inwestycji – ponad 213 mln zł);
 - budynki wpisane do rejestru zabytków lub objęte wojewódzką ewidencją zabytków, użytkowane na cele publiczne – 139 obiektów (całkowita wartość inwestycji – ponad 42 mln zł);
 - pomniki historii – 41 obiektów (całkowita wartość inwestycji – ponad 4,7 mln zł);
 - obiekty charakterystyczne dla danego regionu lub tradycji budownictwa, adaptowane na cele publiczne – 31 obiektów (całkowita wartość inwestycji – ponad 6,5 mln zł);
 - miejsca pamięci – 17 obiektów (całkowita wartość inwestycji – ponad 2,4 mln zł);
- zagospodarowano:
 - zbiorniki i cieki wodne w celu rekreacji lub poprawy estetyki miejscowości – 169 obiektów (całkowita wartość inwestycji – ponad 46 mln zł) [Sprawozdanie z realizacji PROW 2007-2013].

Działanie „Małe projekty” miało na celu m.in. rozwój agroturystyki i turystyki na obszarach wiejskich [PROW 2007-2013]. Od początku uruchomienia Programu, wg danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, na dzień 30 czerwca 2014 r. w ramach złożonych wniosków:

- podpisano 23 221 umowy na kwotę ponad 470 mln zł (EFRROW + budżet krajowy),

- zrealizowano 16 539 projektów na kwotę ponad 370 mln zł (EFRROW + budżet krajowy), przy czym całkowita wartość inwestycji (środki publiczne + wkład beneficjentów) wynosi ponad 450 mln zł.

Dzięki podpisanym umowom zrealizowane zostały operacje, które dotyczą m.in.: organizacji imprez kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych – 5091 umów, dotyczących:

- budowy, odbudowy lub oznakowania małej infrastruktury turystycznej – 4065 umowy;
- utworzenia lub zmodernizowania bazy informacji turystycznej oraz stron internetowych, przygotowania i wydania publikacji – 1733 umowy;
- promocji lokalnej twórczości kulturalnej z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa – 1731 umów;
- kultywowania miejscowych tradycji, obrzędów i zwyczajów – 11 587 umów;
- odbudowy/odnowienia/oznakowania zabytkowych budowli i obiektów małej architektury – 832 umowy;
- promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego i historycznego – 455 umów;
- remontu lub wyposażenia muzeów – 173 umowy;
- zachowania, odtworzenia, zabezpieczenia lub oznakowania cennego dziedzictwa krajobrazowego i przyrodniczego – 117 umów;
- promocji produktów lokalnych – 92 umowy;
- urządzania miejsc pamięci związanych z wydarzeniami historycznymi – 63 umowy [Sprawozdanie z realizacji PROW 2007-2013].

Tabela 1

Wsparcie turystyki wiejskiej i agroturystyki oraz infrastruktury okołoturystycznej w ramach SPO „Restrukturyzacja 2004-2006” oraz PROW 2007-2013

Wyszczególnienie	Liczba zrealizowanych projektów dotyczących turystyki wiejskiej i agroturystyki oraz infrastruktury okołoturystycznej	Kwota udzielonej pomocy ogółem (EFRROW + budżet krajowy)	Całkowita wartość zrealizowanych inwestycji (suma środków publicznych i wkładów beneficjentów)
SPO 2004-2006 ⁶	3 069	0,5 mld zł	–
PROW 2007-2013	27 919	3,7 mld zł	4,9 mld zł
Razem	26 409	4,2 mld zł	4,9 mld zł

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych ARiMR.

4. Podsumowanie i wnioski

W ostatnich 20-latach w Polsce obserwuje się dynamiczny rozwój turystyki w ogóle, w tym także uprawianej na obszarach wiejskich - turystyki wiejskiej i agroturystyki. Rozwój ten uwarunkowany jest m.in. tym, iż ponad 93% powierzchni naszego kraju zajmują obszary wiejskie, co oznacza że zdecydowana większość osób wypoczywających na terenie kraju, korzysta właśnie z dobrodziejstwa terenów wiejskich. Zarówno turystyka wiejska, jak i agroturystyka oraz ich potencjalne możliwości skumulowania rozwoju społeczno-gospodarczego gospodarek lokalnych i regionalnych, znajdują się w centrum zainteresowań świata nauki oraz polityki rozwoju obszarów wiejskich. Stąd też zarówno turystyka wiejska, jak i agroturystyka uznawane są za istotny czynnik przekształceń strukturalnych zachodzących na obszarach wiejskich, sprzyjających zarazem ich wielofunkcyjnemu i zrównoważonemu rozwojowi.

Powyższy wniosek wypływa również z Komunikatu KE „Europa najpopularniejszy kierunek turystyczny na świecie – nowe ramy polityczne dla europejskiego sektora turystycznego” – w którym wskazuje się, iż rozwój sektora turystycznego, w tym także turystyki wiejskiej i agroturystyki, stymuluje wzrost gospodarczy i wzrost zatrudnienia, jednocześnie przyczyniając się do rozwoju i integracji gospodarczej i społecznej, zwłaszcza na obszarach wiejskich, górskich czy w regionach peryferyjnych.

Turystyka jest zjawiskiem o charakterze ekonomicznym, społecznym i kulturowym, mocno powiązanim z innymi sferami takimi jak np.: infrastruktura, dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze. Poprzez swój szeroki zakres przyczynia się do rozwoju przedsiębiorczości oraz konkurencyjności, a w konsekwencji poprawy jakości życia mieszkańców. Ponadto wpływa na zewnętrzne otoczenie gospodarstw rolnych i całych wsi oraz infrastrukturę wiejską, aktywizując przy tym lokalne zasoby pracy i dając możliwości uzyskania dodatkowych dochodów.

Należy jednak zwrócić uwagę, iż tak intensywny rozwój turystyki wiejskiej i agroturystyki, a także infrastruktury okołoturystycznej nie byłby możliwy, gdyby nie wsparcie udzielane ze środków publicznych, zarówno unijnych, jak i krajowych. W szczególności sposób, do rozwoju tej branży przyczyniły się programy wspierające rozwój wsi i rolnictwa, wdrażane w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, tj. SPO „Restrukturyzacja 2004-2006” oraz PROW 2007-2013. Na dzień 30 czerwca 2014 r. udział pomocowych środków publicznych w całkowitej wartości zrealizowanych projektów wynosił ponad 85%.

Realizacja przedsięwzięć inwestycyjnych, tak w zakresie turystyki wiejskiej i agroturystyki, jak i szeroko rozumianej infrastruktury okołoturystycznej, niezbędnej do efektywnego ich funkcjonowania, uzależniona jest ściśle od środków

finansowych, jakimi dysponuje podmiot realizujący inwestycję. Dotyczy to zarówno osób prawnych (np. jednostki samorządu terytorialnego) jak i osób fizycznych (np. rolnicy, kwaterodawcy). Zatem, biorąc pod uwagę szczególną rolę turystyki wiejskiej i agroturystyki w społeczno-kulturowym i ekonomicznym rozwoju obszarów wiejskich, a z drugiej strony ograniczone możliwości finansowe podmiotów realizujących inwestycje, jak również stosunkowo długi okres zwrotu poniesionych kosztów inwestycyjnych, zasadnym jest tworzenie i wdrażanie instrumentów pomocowych skierowanych na turystyczny rozwój obszarów wiejskich, finansowanych ze środków publicznych. Jak wynika z powyższego zestawienia, środki pomocowe UE są motorem napędowym inwestycji w powyższym zakresie. W ramach SPO „Restrukturyzacja 2004-2006” na wsparcie rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki przeznaczono ok. 7,9% budżetu Programu, natomiast, w ramach PROW 2007-2013 ok. 5,3% budżetu Programu. Łącznie na ten cel ze środków publicznych przeznaczono ponad 4 mld zł, realizując ponad 26 tys. projektów inwestycyjnych.

Istotnym zjawiskiem, obserwowanym szczególnie w ostatnich siedmiu latach funkcjonowania Polski we Wspólnej Polityce Rolnej i korzystania w tym okresie ze środków pomocowych UE na rozwój obszarów wiejskich jest to, iż znaczna część zrealizowanych projektów nie dotyczy stricte samych obiektów noclegowych i ich wyposażenia, ale szeroko rozumianej infrastruktury okołoturystycznej, niezbędnej do prawidłowego oraz efektywnego funkcjonowania tej branży. Oznacza to, po pierwsze, iż powiększanie obecnych oraz dalszy przyrost nowych obiektów noclegowych, osiągnął pewien stopień nasycenia, czyli, że część usługodawców nie znajduje popytu, gwarantującego uzyskiwanie odpowiednich dochodów z prowadzonej działalności, w odniesieniu do utworzonych miejsc noclegowych oraz kosztów z tym związanych. Po drugie, dostrzeżono potrzebę inwestowania w otoczenie turystyczne m.in. poprzez takie działania jak „Odnowa i rozwój wsi”, podnoszące atrakcyjność, zarówno samych obiektów, jak i całych terenów wiejskich. Jest to zarówno szansa, ale i warunek konieczny dla dalszego rozwoju nie tylko turystyki wiejskiej i agroturystyki, ale również podmiotów funkcjonujących w tej branży czy gospodarek lokalnych.

LITERATURA

1. Borne H., Doliński A. (1998): Organizacja turystyki, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
2. Drzewiecki M. (2001): Podstawy agroturystyki, Wydawnictwo OPO, Bydgoszcz.
3. Gaworecki W. W. (2003): Turystyka, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
4. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Europa – najpopularniejszy kierunek turystyczny na świecie – nowe ramy polityczne dla europejskiego sektora turystycznego, Komisja Europejska, Bruksela, dnia 30 czerwca 2010 r., KOM(2010) 352.
5. Kozak M. W. (2006): Rola agroturystyki w rozwoju obszarów wiejskich. Stan i rekomendacje. Ekspertyza dla Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
6. Majewski J., Lane B. (2003): Turystyka wiejska i rozwój lokalny, Fundacja Edukacja dla Demokracji, Warszawa.
7. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2014.
8. SAPARD – wybrane efekty realizacji pomocy przedakcesyjnej w Polsce, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Departament Analiz Działalności i Rozwoju, Warszawa 2006.
9. Sawicki B. (2007): Agroturystyka w aktywizacji obszarów wiejskich, Wyd. Akademii Rolniczej w Lublinie we współpracy z Towarzystwem Inicjatyw Społecznych NOWY ŚWIAT w Warszawie, Lublin.
10. Sikora J. (2012): Agroturystyka. Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
11. Sprawozdanie końcowe z realizacji Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2010.
12. Sprawozdanie okresowe półroczne z realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 Nr 14/I/2014, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Departament Programowania i Sprawozdawczości, Warszawa 2014.
13. Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2012.
14. Sznajder M., Przezbórska L. (2006): Agroturystyka, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
15. Wiatrak A. P. (2000): Problemy ekologizacji turystyki wiejskiej, „Gospodarka Turystyczna u progu XXI wieku, AWF, Poznań.
16. Wojciechowska J. (2009): Procesy i uwarunkowania rozwoju agroturystyki w Polsce, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
17. Załącznik do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 3 września 2004 r. (poz. 2032), Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”, Narodowy Plan Rozwoju na lata 2004-2006, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2004.

IWONA KORCZAK, MARCIN TOMASZEWSKI

WSPARCIE TURYSTYKI WIEJSKIEJ I AGROTURYSTYKI W POLSCE W RAMACH
WSPÓLNEJ POLITYKI ROLNEJ

Słowa kluczowe: *turystyka wiejska, agroturystyka, infrastruktura okołoturystyczna,
Wspólna Polityka Rolna, środki pomocowe Unii Europejskiej*

STRESZCZENIE

Podstawowym celem pracy jest podsumowanie wsparcia finansowego, pochodzącego ze środków pomocowych UE, przeznaczonego na rozwój turystyki wiejskiej, agroturystyki oraz infrastruktury okołoturystycznej w latach 2004-2014, w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Dla zrealizowania postawionego celu wykorzystano dane zamieszczone w sprawozdaniach z realizacji powyższych programów pomocowych, za okres od 2004 do 2014 r. Z przeprowadzonej analizy wynika, że w minionym dziesięcioleciu polskiego członkostwa w Unii Europejskiej, dzięki wsparciu ze środków pomocowych UE nastąpił widoczny rozwój turystyki wiejskiej, agroturystyki oraz szeroko rozumianej infrastruktury okołoturystycznej na obszarach wiejskich. Świadczy to również o tym, iż w rozwoju infrastruktury okołoturystycznej dostrzega się również rolę we wzmacnianiu funkcji turystycznych obszarów wiejskich.

IWONA KORCZAK, MARCIN TOMASZEWSKI

SUPPORTING THE RURAL TOURISM AND THE FARM TOURISM IN POLAND AS PART
OF THE COMMON AGRICULTURAL POLICY

Keywords: *rural tourism, agro-tourism, infrastructure, Common Agricultural Policy,
foreign aid budget of the European Union*

SUMMARY

Suming up of the backing, coming from the foreign aid budget the EU is a basic aim of the work, allocated on the development of the rural tourism, the farm tourism and the infrastructure okołoturystycznej in 2004-2014 years, as part of the “Sector operational programme the Restructuring and the modernization of the food sector and the development of rural areas 2004-2006” and “Rural development programme for years 2007-2013”. For accomplishing a put goal placed data was used in reports on the completion of above relief programmes, in the period from 2004 to 2014. It results from conducted analysis that in the past decade of the Polish membership in the European Union, thanks to supporting the EU from the foreign aid budget a visible development of the rural tourism, the farm tourism and the widely understood infrastructure took place on country areas. It is also attesting to it, that in the development of infrastructure, a role in improving the function of tourist country areas is also noticed.

e-mail: Iwona.Korczak@minrol.gov.pl

e-mail: Marcin.Tomaszewski@minrol.gov.pl